

**«ПУТЕШЕСТВИЕ ПАТРИАРХА
АНТИОХИЙСКОГО МАКАРИЯ»:**
Киевский список рукописи Павла Алеппского /
Изд., пер., комм., предисл. Ю.И.Петровой,
под ред. В.С.Рыбалкина. –
К.: Институт востоковедения им. А.Е.Крымского
НАН Украины, 2015. – 268 с.

«Подорож Патріарха Антіохійського Макарія»:
Київський список рукопису Павла Алеппського /
Вид., пер., ком., передм. Ю.І.Петрової,
за ред. В.С.Рибалкіна. – К.: Інститут сходознавства
ім. А.Ю.Кримського НАН України, 2015. – 268 с.

Щоденник поїздки предстоятеля Антіохійської православної церкви Макарія III (1600–1672 рр.) до Москви в 1652–1659 рр., написаний його сином Павлом Алеппським (Халебським; 1627–1669 рр.), визнається важливою пам'яткою арабської подорожньої літератури та джерелом цінних свідчень про цілу низку тогочасних країн – Османську імперію, Молдавію, Валахію, Україну, Московську державу. Він і перекладався кількома європейськими мовами, і служив предметом численних досліджень у багатьох галузях гуманітаристики. В нашій країні, однак, через відсутність орієнталістики на це джерело звертали мало уваги. У радянський час із ним знайомили лише невеликі оглядові студії та переклади окремих фрагментів, виконані А.Ковалівським і Я.Полотнюком.

Рецензована праця Ю.Петрової, арабіста з Інституту сходознавства ім. А.Кримського НАН України, підсумовує її кількарічні студії над твором Павла Алеппського, вводить до наукового обігу друкований текст одного з його відомих списків арабською мовою й російський переклад. Рукопис цей є лише фрагментом, що не має початку та кінця. Його під час поїздки на Близький Схід ідентифікував і придбав А.Кримський (1871–1942 рр.). Від 1941 р. манускрипт зберігався в О.Пріцака (1919–2006 рр.) і, згідно із заповітом останнього, був успадкований Національним університетом «Києво-Могилянська академія». За сучасним місцем перебування цей список у рецензованій праці названо Київським – для вирізнення серед інших основних списків/редакцій, котрі зберігаються в Лондоні, Парижі, Санкт-Петербурзі. Саме про ось цей, Київський, список досі було відомо лише з короткого повідомлення А.Олесницького (надрукованого століття тому!), що визначало його як скорочену, але найдавнішу редакцію твору й тому незамінну для розуміння пізніших текстів. Отже видання рукопису нарешті зняло з нього ареол таємничості та сенсаційних сподівань.

Додатковим суттєвим достоїнством публікації стало позначення розбіжностей з іншими списками – різночитань, лакун, додатків. Звичайно, оскільки Київський – це дуже скорочена редакція, то йдеться лише про його розбіжності з відповідними фрагментами інших списків. Але й це вимагало неабиякої

праці, що слід відзначити як беззаперечну заслугу Ю.Петрової. Тим більше, що вона на цьому ґрунті встановила спорідненість Київського списку зі Санкт-Петербурзьким (с.18–21). Крім того, публікатор виявила та позначила слова й речення, замінені або дописані переписувачами Київського списку. За змістом однієї зі вставок схоже, що цей рукопис було виготовлено на замовлення світської особи (с.19). Інша вставка дає підстави датувати Київський список кінцем XVIII ст. (с.19–20), що робить його пізнішим, ніж очікувалося. Хоча виявлені сліди походження істотно применшують цінність нашого списку порівняно з рештою, текстологія дає базове знання для розуміння та використання цього джерела. Тому справді добре, що перше видання Київського списку відразу супроводжується його джерелознавчим дослідженням.

Спираючись на свій фах арабіста, Ю.Петрова спеціально описала мовні особливості тексту Київського списку. Резюме на три сторінки арабською мовою, адресоване фахівцям-арабістам, теж зайвий раз засвідчило, що дослідницькі інтереси перекладача та публікатора пов'язані з лінгвістикою, а її працю адресовано передусім спеціалістам з історії арабської мови. Щоправда міркування про мову пам'ятки як про «напівкласичну середньоарабську» не надто переконливі, та й саме у цьому виданні виглядають не такими вже й потрібними. Власне, Ю.Петрова сама усвідомлює потребу та перспективу подальших студій (прим.41). Натомість список мовних особливостей у фонетиці, правопису, морфології, синтаксису, лексиці та стилістиці становить безсумнівну користь. Він потрібен іншим користувачам оригінального тексту для розуміння тих місць, що відступають від норми, і разом обґрунтовують підходи перекладача до їх тлумачення.

Не всі відзначені мовні особливості, утім, беззаперечні. Зокрема помилки в написанні чи перекинуття деяких слів насправді не раз пояснюються палеографією. Так, недбала розстановка в рукопису діакритичних знаків над графемами була звичайнісіньким явищем для арабського письма – і в Османській імперії, і поза нею, тож відповідні випадки не є помилкою. Передача молдавського боярського титулу «служарь» (سلچار) османським терміном «сілягдар» (سلحدار) – ніяка не «арабізація європейських екзотизмів» (с.31), а просто спричинена подібністю написання двох слів арабським письмом. Якщо звернутися до фонетики, то передача в арабській вимові дзвінкого шиплячого «ч» (відсутнього в арабській) у запозичених словах через глухий шиплячий «ш» (єнїшарї ینكشاري замість єнїчерї) – не специфічна риса, адже це явище засвідчене за тисячу років до нашого манускрипту (наприклад *чакар* «воєк-невільник» як *шакар*, VIII ст.), і через триста років по ньому (*шаурма* замість *чевірме*). Для силабічного письма, яким і є арабське, геть недоречно оголошувати помилкою нерегулярні позначення голосних в іноземних запозиченнях (як-от перського *сердар*, с.29; молдавського *спетар*, с.75, прим.160). Отже дослідження Ю.Петрової задає початок для дискусії про мовні особливості рукопису, разом сигналізуючи про бажаність палеографічного аналізу.

А от переклад джерела все ж не випадає оцінити позитивно, попри, здавалося б, належну кваліфікацію арабіста та виконаний лінгвістичний аналіз арабського тексту. Компліментів заслуговують хіба що прозорий стиль та брак

граматичних помилок, за винятком «армійського» відмінювання слова «воз» у множині («если бы имелись целые воза (sic!) клобуков»¹, с.31). Проте у праці аж тісно від перекладацьких огріхів. Найменший із них – незграбні вислови, зумовлені невдалим добром слова: «дороги были расстроены» («на дорогах стало неспокойно») (с.59), «обеими руками метал боевые орудия (високий стиль: “снаряды войны” الت الحرب) из-под брюха своего коня и избивал (читай: “убивал” يقتل) врагов» (с.62), «дорогие ткани (“дорогую одежду” قماش الغالي), такие, как (“к примеру” مثل) соболев» (с.84), «во всей стране для бедных и сирот сооружены (“назначены” معين) в конце мостов (“на околицах”?) дома с (и) содержанием (“провинант” تعيين)» (с.85). Добре, що хоч у таких пасажах можна здогадатися, про що йдеться, а от зачитувати їх комусь уже буде ризиковано.

Гірше, коли текст виглядає стилістично задовільно, але його зміст незрозумілий. Звернення до оригіналу показує, що перекладач і публікатор у таких випадках дозволяла собі надто вільний парафраз та/або помилково тлумачила слова й терміни. Нижче наведемо кілька прикладів з явними хибами.

Описуючи бенкет (с.47), даний молдавським господарем на честь патріарха Макарія, Павло Алеппський про частування почту першоієрарха, до якого він належав, зазначав: «Нас провели в помещение кладовой, где мы пообедали, а посох он (стольник) дал держать одному из придворных мальчиков». Звернутися до оригіналу тут спонукають терміни «кладовая» (الخزنة) та «придворные мальчики» (اولاد الخزنة), які складно зрозуміти однозначно. Виявилося, що в обох названих поняттях використовувалося одне й те саме слово «казна» خزنة, себто не «комора», а «скарбниця» чи, російською, «казна», як це було засвідчено словниками, у тому числі й арабо-турко-перським Ф.Менінського кінця XVII ст.² Ще гірше те, що в одному реченні це слово фігурує у двох різних значеннях («казна» та «двор»/«придворный»). Виходить, у тексті йшлося про «скарбницю» та «пажів скарбниці», ураховуючи, що слово اولاد «сини» скоріше за все було евфемізмом для означення персональних слуг правителя, подібно до османського терміна *оглан* «син», який у західноєвропейській традиції має відповідник «паж», а у східнослов'янській – «отрок, джур, козачок». Однак скарбниця виглядає таким самим непридатним для частування слуг патріарха місцем, як і комора. Тут треба було уточнити значення обох слів за контекстом самого джерела. Справді, термін *اولاد الخزنة* (*ewlâd al-hazna*) зустрічається в тексті принаймні чотири рази. В одному випадку Павло Алеппський повідомляє, що вони мали однострої з червоного сукна (с.52), а в іншому – що вони звичайно співали господареві «Многая літа» та молитви (с.53–54); причому одного разу Ю.Петрова їх навіть назвала відповідно – «придворные певчие» (с.53). Із цього випливає, що цим терміном означалася персональна прислуга господаря, подібна до так званих *іç-oğlanlar*, себто «пажів внутрішніх (приватних) покоїв» османських султанів, двір яких, без сумніву, служив моделлю для підлеглих правителів. Відтак термін *hazna* напрошується перекласти в означених випадках як «внутрішні покої господаря».

¹ Тут і далі вирази, цитати з видання Ю.Петрової подано російською мовою – за текстом рецензованої публікації.

² *Meninski F.M. Lexicon Turcico-Arabico-Persicum.* – Vienna, 1680. – P.1874.

З урахуванням же того, що його єдиним, засвідченим у словниках, значенням було «скарбниця», виходить: або він виступав у ролі власної назви внутрішніх покоїв, принаймні коли йдеться про молдавського господаря Василя Лупу, або це був термін, притаманний лексиці християнської середньоарабської мови Павла Алеппського.

Так чи інакше, а запропонована інтерпретація, що термін *хазна* означав приватну зону в резиденції молдавських господарів, підтверджується уважністю автора подорожніх нотаток до зонування господарського палацу за османською моделлю: для цілої споруди він записав оригінальну назву *كرطي Kurta* (перекладач транскрибувала її за сучасною румунською вимовою як *купте*, с.44, арк.8), а два двори описав як зовнішній та внутрішній, відповідно *ديوان البراني diwan al-birani* та *ديوان الجواني diwan al-cewwani* (арк.8).

Принагідно напрошується уточнення значення терміна *diwan* у наведених перекладачем визначеннях. По-перше, з огляду на зони палацу він з усією очевидністю означав власне «двір» або, якщо вже користуватися російською імперською термінологією – «присутственное место» правителя. По-друге, текст не дає підстав уважати основним значенням терміна *diwan* «судебную палату» або «судебное заседание» навіть у молдавському вжитку, у супереччю переконання перекладача, хоч би й зіпертому на працю Дмитра Кантеміра «Опис Молдавії» (прим.41). Насправді судова функція була притаманна центральному уряду у степових імперіях, і її продовжував здійснювати диван османських султанів. Проте й в османців судові функції імперського дивану поступилися урядовим. Щодо Молдавії, то спеціальний опис на с.49 (арк.12) протиставляє розгляд у дивані карних справ його функціям центрального уряду, причому відводить суду лише день на тиждень проти решти, що присвячувалися поточним державним справам, хоч текст спеціально й не артикулює останні через їх самоочевидність: «Его высочество господарь каждый день созывал диван, а субботние заседания назначались для [суда над] разбойниками». Однак в оригінальному тексті це протиставлення між неназваними поточними справами держави та судовими висловлене виразно завдяки вживанню абстрактного узагальнення «злочинність/карні справи» (الحرامية), тому дослівно друге речення перекладається так: «І лише диван по суботах присвячувався злочинності» (ولاكن ديوان يوم السبت مختص بالحرامية). Буквальний переклад якраз продемонстрував би перекладачеві, що диван призначався для державних справ, або, як вона написала у прим.41, «для рассмотрения важнейших дел». А от довільним парафразом «[суд над] разбойниками» Ю.Петрова підкріпила власне хибне враження про те, що в Молдавії диван служив «судебной палатой». Мало того, ця неточність перекладу ще й заплутує просту річ, адже змушує припускати, що на засіданнях упродовж тижня диван господарів судив не карних злочинців, а розглядав якісь інші справи, немов звичайний суд, скажімо, майнові суперечки, родинні конфлікти, зрештою відпуск на волю тощо. Цей приклад демонструє, як важливо для перекладача пізнавати минуле за допомогою давнього тексту, а не лише переповідати його.

Ще одна незначна помилка перекладу призвела до кумедного ляпу у фразі про українських попів («колпаки у них из черного сукна с черным искусственным

мехом», قلابهم من جوخ اسود بفرو اسود مصنع, с.183, арк.54). Абсурдність цих слів зрозуміла хоча б із того, що штучне хутро з'явилося лише у середині ХХ ст., себто за життя багатьох наших сучасників, але Ю.Петровій, схоже, цей факт невідомий, щоб сигналізувати про помилку. Остання ж полягала в тому, що пасивний дієприкметник مصنع *musanna*³ «зроблений, майстерно або художньо виготовлений, прикрашений»³ виступає тут не ізольованим прикметником, а складовою дієприкметникового звороту بفرو مصنع [...] *be-farw* [...] *musanna*^c «прикрашений [...] хутром». Отже насправді в реченні йшлося про те, що «капелюхи в них з чорного сукна, прикрашені чорним хутром».

На с.59 читаємо й таке: «Хмель женився на дочки господаря Василя». Насправді в тексті говориться, що Богдан Хмельницький («Хмель») «здобув» (اخذ) доньку В.Лупу, що не означало одружитися самому. До того ж в інших місцях і рукопису, і перекладу декілька разів цілком зрозуміло зазначено, що зятем молдавського правителя був Тиміш Хмельницький (арк.23, 26–28). Як відомо, зазвичай авторам доводиться декілька разів перечитувати перед друком свою працю (рукопис та принаймні одну верстку), тому-то такий значний недогляд доводиться віднести лише на рахунок недбалства, а не чогось іншого.

Переклад окремих термінів, що не прояснюються контекстом джерела, очікувано також відзначається численними помилками. Наприклад арабське слово *kursi* كرسي звичайно передається як «трон» (с.74, арк.44), але в одному місці – як «крісло» (с.73, арк.43). Насправді для подібного ототожнення немає достатніх підстав, якщо згадати хоча б зображення відомих тронів османських султанів. А от однією лексемою «пиво», навпаки, перекладається два різних слова оригіналу, а саме *bōza* بوزا (с.66, арк.33), тобто напій із проса, та *ṣaʿīr* شعير (с.47, арк.11), «ячмінь», що, скоріше за все, означало солодовий квас (слово «квас» використовували в Молдавії⁴, воно збереглося в молдавській мові). Із приводу «пива», то воно абсолютно не підходить за контекстом, адже йдеться про те, що господар після кількох келехів вина пив ще «шаїр» для протверезіння (у перекладі – не зрозумілий перекладачем евфемізм: «прохлаждає»).

Значною вадою перекладу став цілковитий безлад при передачі термінів та власних назв. Лише російські передаються по-російськи, а не у транскрипції з арабської. Так, деякі терміни наводяться у транскрипції. Наприклад «курте» (двір), «спэтар» (спафарій), «служарь», «сердар» (головнокомандувач), «субаши»

³ Це слово відсутнє у стандартному для радянської доби арабсько-російському словнику Х.Баранова, що виглядає єдиним лексикографічним джерелом для перекладача. Але його можна та слід було знайти в інших, давніших, словниках, тим більше, що вони тепер доступніші. Так, словник Е.Лейна (доступний в інтернеті) вказує на близьке за будовою та значенням слово *masna*^c, що в поетичному контексті означало «місце майстерності» («a place of skillfull workmanship»; див.: Arabic-English Lexicon by Edward William Lane. – London, 1863. – P.1734). Грандіозний словник Франциска Менінського з кінця XVII ст., що був найближчий до часу створення пам'ятки, наводить значення саме цього слова як «майстерно зроблений» («factitius, artificialis. [...] fatto ad arte, artificioso»; див.: *Meninski F.* Thesaurus linguarum orientalium turcicae, arabicae, persicae, praecipua... – Wien, 1680. – P.4707; до речі, цей словник доступний як в інтернеті, так і в бібліотеці О.Пріцака, звідки походить манускрипт). У цьому ж значенні слово вживалося в османсько-турецькій мові наприкінці XIX ст. (див.: *Redhouse J.* Turkish and English Lexicon. – London, 1890. – P.1881).

⁴ Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. – Т.І. – К., 1977. – С.472.

(поліцейський пристав), «мухтасиб» (базарний пристав). Деякі було перекладено, але при цьому «силяхдар» тлумачиться то як «служарь», то як «великий спафарий» (с.44). До речі, в останньому випадку його варто було транскрибувати, адже Павло Алеппський теж передав цей термін глоссою – *mâgus sbâtârî*. Власні ж імена (не важливо – арабські, турецькі чи українські) подано лише в російській формі, що, згідно з безладним російським ужитком, часто спотворює оригінальну вимову. Наприклад «Яссы» замість Яш, «Хуші» замість Гуші (*bilad al-Huş*), «Хміль» (власне *Īkḥmîl* – народне прізвисько Б.Хмельницького) як Хмель. Тож місто Богуслав не фігурує в перекладі як «Бохуслав» лише тому, що неграмотні російські чиновники не спотворили його подібно до того, як вони переробили Багчесарай на «Бахчисарай» (с.118). Отже читачі перекладу будуть уведені в оману з приводу термінів і, зокрема, назв, котрі насправді чув і записав Павло Алеппський.

На виправдання Ю.Петрової слід відзначити, що при перекладі вона зверталася по допомогу до словників і навіть історичних джерел, як-от праці Д.Кантеміра «Опис Молдавії». Тому в тексті чимало приміток із поясненнями слів та виразів, у тому числі й неарабських (османсько-турецьких, молдавських, слов'янських). Власне, зіставлення Київського списку з іншими теж не раз допомагало з'ясовувати чи уточнювати темні за змістом або невдало переписані місця рукопису.

Отож, схоже, справа не стільки в недбалості перекладача, скільки, як видається, у недостатній кваліфікації, необхідній для видання історичних джерел. Почасти це можна віднести на рахунок відсутності історичного фаху, що проявилось в некритичному ставленні до змісту самої пам'ятки та допоміжних джерел інформації. Приміром, анекдотичний коментар про «зрадливість молдаван» із покликанням на міркування Д.Кантеміра (прим.110). Хибних тлумачень історичних реалій чи не з кожної сторінки перекладу можна було б повитягати ще чимало. Та наведені вище приклади відбиралися з метою продемонструвати перекладацькі похибки, які зумовлювалися саме браком критичного підходу, притаманного всякій науці, у тому числі й лінгвістиці, а вже ніяк тільки історії.

Якість перекладу залежить перш за все від розуміння перекладачем тексту. Оскільки в даному випадку йдеться про історичне джерело, слід мати на увазі, що це – не лише об'єкт переказу словами іншої мови, а ще й самостійний засіб пізнання невідомого минулого. Словники та допоміжні джерела можуть виявитися попросту недостатніми для його розуміння. Тому від перекладача потрібно, по-перше, зменшити до мінімуму його власне втручання у зміст джерела, а це вимагає від нього ретельності, а по-друге – мати націленість на пізнання, себто наукове дослідження джерела. По суті, перекладач історичних джерел виступає як їх дослідник – і мовознавець, і історик. Володіючи лише одним із цих фахів справу на належному рівні не зробиш. Щонайменший збій уваги, логіки, дисципліни, а ще й критичного ставлення до власної методики і призводить, як показали відібрані приклади, до помилок та непорозумінь. Тому-то переклад у виданні Ю.Петрової не має, на жаль, самостійної вартості, а згодиться лише тим, хто може користуватися арабомовним оригіналом.

Висловлюючись простіше, українським читачам доведеться втішатися тим, що цей переклад розраховувався не на них, а, як відверто зазначено в анотації, – на широку аудиторію зацікавлених православними на Близькому Сході та особливостями їхньої мови.

Дефекти рецензованого видання не можна відносити суто на рахунок Ю.Петрової, оскільки вони з усією очевидністю віддзеркалюють наукові стандарти відповідального редактора та вченої ради Інституту сходознавства ім. А.Кримського НАН України – середовища, яке готувало й випустило у світ книжку. Тут явно бракує істориків зі знанням мов або лінгвістів із фахом історика, що, за словами засновника інституту – О.Пріцака – конче вимагається від сходознавців.

Та це ще півбіди. Судячи з хвалькуватої самореклами в передмові видно, що цьому середовищу бракує ще й критичної самооцінки. Узяти, приміром, заяву, що книжка стала першим в Україні виданням арабського рукопису (с.32). Але куди подіти той факт, що український арабіст А.Ковалівський двічі видав подорожні записки Ібн Фадлана за рукописом, знайденим у місті Мешгед в Ірані⁵! Щогірше, у передмові до книги, виданої цим самим інститутом десять років тому, О.Пріцак розповів про обставини ув'язнення, в яких А.Ковалівський підготував перше видання⁶. Іншу «сенсацію» в передслові зроблено з ролі відповідального редактора професора В.Рибалкіна, який «в'яяснил местонахождение киевской рукописи» (с.16). У зв'язку з цим слід згадати, що Національний університет «Києво-Могилянська академія» під час першої конференції, присвяченої пам'яті академіка О.Пріцака, у 2008 р. влаштовував також виставку рукописів та друків із його надбань. У заході взяли участь і п'ятеро співробітників та аспірантів Інституту сходознавства, включно з трьома арабістами⁷. Тож «в'яяснение» зводилося хіба до того, аби не проспати оте «местонахождение», а хизування професора та відповідального редактора своїм «подвигом» виглядає принаймні нечемно ще й стосовно «Могилянки».

Згадаймо також, що виразні симптоми марнославства зауважували й у раніших виданнях академічного Інституту сходознавства⁸. Поява імені та

⁵ Перше видання побачило світ у Ленінграді без зазначення імені автора, який був на той час репресованим (див.: Путешествие Ибн-Фадлана на Волгу / Пер. и комм. под ред. И.Ю.Крачковского. – Москва; Ленинград, 1939. – 228 с.), друге з'явилося в Україні (див.: Ковалевский А.П. Книга Ахмеда ибн-Фадлана о его путешествии на Волгу в 921–922 гг.: Статьи, переводы, комментарии. – Х., 1956. – 345 с.).

⁶ Пріцак О. Передмова // Циганкова Е. Сходознавчі установи в Україні (радянський період). – К., 2007. – С.7–10.

⁷ Див. доповіді учасників: Спадщина Омеляна Пріцака і сучасні гуманітарні науки: Мат. Міжнар. наук. конф., 28–30 травня 2008 р. – К., 2009; довідка про авторів на с.327–328.

⁸ Так, Ю.Кочубей дипломатично вдає, що стаття «Посольство гетьмана Ів.Мазепи до Туреччини і Криму 1699 (1700) р.», яку він включив до збірки праць В.Дубровського, ніколи не друкувалася (див.: Кочубей Ю.М. В.В.Дубровський (1897–1966) як сходознавець. – К., 2011. – С.3, 14–15). Насправді вона вже бачила світ на шпальтах друкованого органу Інституту сходознавства (див.: Східний світ. – 1997. – №1/2. – С.195–205). Ця публікація включала уточнену транскрипцію та порядковий переклад листа великого візира, а також коментарі до статті, що серед іншого опонували несправедливим зауваженням із боку В.Ульяновського та С.Кіржаєва, які не мають тюркологічного фаху. Тому даремно Ю.Кочубей включив до свого видання транскрипцію турецькою латиницею (геть непрочитувана через друкарські помилки) та переклад українською В.Дубровського, адже вони потребували доопрацювання й/або коментарів. На додачу, із покликанням на згаданих критиків, він (також не будучи тюркологом) резюмував, що стаття написана «цілком фахово, хоча й не бездоганно».

прізвища Ю.Петрової на останній сторінці книги в ролі автора (особливо дивна в порівнянні з попередніми видавцями Ф.Бельфуром, Г.Муркосом, В.Раду, І.Феодоров) також має ще більш виразний прецедент⁹. Тож усе це не виглядає суто технічним недоглядом чи випадковістю.

Та найкраще неадекватність цього наукового середовища демонструє публікація джерела в перекладі російською (!) мовою. При цьому – жодного пояснення. Лише присвята видання Тауфікові Кезмі, який був першим перекладачем Київського списку та перекладав російською, натякає на нібито дотримання якоїсь традиції. Проте ця присвята вимучена з огляду на роль А.Кримського та О.Пріцака у збереженні цієї пам'ятки. А останній ще й перекладав її українською. Між тим, вибір російсько-радянської *lingua franca* демонстративно заперечує місію українського сходознавства, сформульовану попередниками та засновниками інституту, у тому числі О.Пріцаком і Національною академією наук України. Утім персонал цієї установи вже роками не вважає за потрібне навіть користуватися точною її назвою, ухваленою постановою Президії НАНУ про заснування інституції від 22 жовтня 1991 р., де ім'я А.Кримського значиться без ініціалу по батькові. Даремно нагадував про оту місію той самий О.Пріцак після звільнення з інституту, пишучи, що А.Ковалівський перекладав записки Ібн Фадлана українською, але цей переклад зник (див. прим.5). Словом, академічний Інститут сходознавства на двадцять п'ятому році свого існування подав знак, що він не бачить майбутнього за вітчизняним сходознавством. Та він – куди діватися – проігнорував навіть теперішні обставини збройної агресії Росії, котра використовує поширення російської мови як привід для воєнних дій. Отож заяложена апологія на адресу «попередників», яка особливо випинає й у гіперкоректному «имени А.Е.Крымского» в назві інституту – це, якщо скористатися визначенням тієї ж Ю.Петрової про гіперкоректність (с.27), і є «переусердствовать», демонструвати іншим свою коректність, а простіше та влучніше кажучи – вішати локшину. Рецензована книжка добре показує, що теперішнє середовище, в якому вона готувалася, на жаль, не сприяло підвищенню наукового рівня видання.

О.І.Галенко (Київ)

⁹ Ідеться про згадану у прим.8 збірку праць В.Дубровського, яку Ю.Кочубей видав під власним іменем. Причому з 544 сторінок текст самого Ю.Кочубея займає лише 42, разом із бібліографією В.Дубровського.